

— C —

za 20 okt 2018
20.00 Kamermuziekzaal

MARTIN HELMCHEN

Schumann. Novelletten

— CONCERT —
— GEBOUW —
— BRUGGE —

Biografie

Martin Helmchen (DE) maakte in de afgelopen jaren een reeks spraakmakende debuten bij Europese en Amerikaanse orkesten. Hij ontving ook uitnodigingen van beroemde gezelschappen als de Berliner Philharmoniker, het London Philharmonic Orchestra, het Orchestre de Paris, het Chicago Symphony Orchestra en het NHK Symphony Orchestra in Tokio. In januari 2015 viel hij voor Maria João Pires in bij het Koninklijk Concertgebouworkest. Helmchen reist de wereld rond met zijn solorecitals en kamermuziekoptredens. Hij was duopartner van wijlen Boris Pergamenschikow en musicceert met collega's als Sharon Kam, Lars Vogt, Tabea Zimmermann en zijn vrouw, celliste Marie-Elisabeth Hecker. Martin Helmchen studeerde bij onder anderen Galina Iwanzowa en Arie Vardie en won in 2001 het Clara Haskil Internationaal Pianoconcours. Inmiddels is hij zelf docent, aan de Kronberg Academy. Zijn recente cd's verschenen bij Alpha Classics, waaronder een opname van Beethovens *Diabellivariaties* en kamermuziek van Brahms voor cello en piano.

Eerste recital nieuwe Steinway

Enkele weken geleden beleefde de nieuwe Steinway waarop Martin Helmchen vanavond speelt, zijn vuurdoop. Ook toen beroerde Helmchen – niet toevallig – de toetsen. Martin Helmchen koos de piano namelijk enkele maanden geleden in opdracht van het Concertgebouw uit in de Steinway-fabriek. Vanavond kan je de piano voor het eerst horen in een solorecital. Kijk mee hoe Helmchen zijn keuze maakte op concertgebouw.be/helmchen

Uitvoerders & programma

19.15 Inleiding door Elise Simoens

—

Martin Helmchen: piano

—

Robert Schumann (1810-1856)

Markirt und kräftig, uit *Novelletten*, opus 21 (1838)

Clara Schumann-Wieck (1819-1896)

Uit *Soirées musicales*, opus 6 (1836)

- Toccata: presto
- Notturmo: andante con moto

Robert Schumann

Äußerst rasch und mit Bravour, uit *Novelletten*

Arnold Schönberg (1874-1951)

Uit *6 kleine Klavierstücke*, opus 19 (1911)

- Langsam Viertel
- Sehr langsame Viertel
- Rasch, aber leichte Viertel
- Etwa rasche Achtel
- Sehr langsame Viertel

Robert Schumann

Leicht und mit Humor, uit *Novelletten*

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

Sarabande, uit *Partita nr.4 in D*, BWV828 (1728)

Robert Schumann

Ballmäßig, sehr munter, uit *Novelletten*

pauze

Robert Schumann

Rauschend und festlich, uit *Novelletten*

Olivier Messiaen (1908-1992)

Regard des Hauteurs, uit *Vingt regards sur l'enfant-Jésus* (1944)

Robert Schumann

Sehr lebhaft mit vielem Humor, uit *Novelletten*

Frédéric Chopin (1810-1849)

Grande valse brillante nr.2 in a, opus 34 (1831)

Robert Schumann

Äußerst rasch, uit *Novelletten*

Franz Liszt (1811-1886)

Bagatelle zonder toonsoort, S216a (1885)
Nuages gris, S199 (1881)

Robert Schumann

Sehr lebhaft, uit *Novelletten*

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

Met de steun van Piano's Maene

KLAVIER

bio

Evenwichtsoefening

Het is een natuurlijke reflex dat we bij het beluisteren van muziek – al dan niet bewust – op zoek gaan naar samenhang en logica. Het oeuvre van Antonio Vivaldi munt uit qua transparantie en herkenbaarheid. Anton Webern echter ging in zijn fascinerende muziek, op alle mogelijke vlakken, op zoek naar asymmetrie en verandering. Geen wonder dat vandaag meer mensen naar Vivaldi luisteren dan naar Webern.

Over dit spanningsveld gaat dit concert. In zijn *Novelletten*, opus 21 heeft Robert Schumann voor ingrijpende vernieuwing gezorgd in de vormgeving van het romantische klavierstuk. Schumann vertrekt in deze acht stukken dan wel haast altijd vanuit de zo herkenbare ABA-vorm, maar hij kan het niet laten die open te breken. Mijn "*Novelletten* zijn 'abenteuerliche Geschichten'", zo schreef hij. Deze muziek is inderdaad avontuurlijk wispelturig en contrastrijk. Frequente sfeer-, speelwijze- en tempowisselingen, bizarre harmonische wendingen, abrupte ritmische en dynamische contrasten maken het de luisteraar best moeilijk.

Dat het bewaken van logische samenhang niet Schumanns grootste bekommernis was, hoor je al van bij de start van het werk. Het openingsdeel start 'markiert und kräftig', maar slaat al gauw om in een zangerige melodie. Via een herinnering aan het openingskarakter gaat Schumann vervolgens over naar een heel dense contrapuntische passage. Daarmee is de toon gezet, want contrastwerking zal ook in de andere delen van de *Novelletten* alomtegenwoordig zijn. Ook de densiteit en de harmonische en ritmisch-metrische onvoorspelbaarheid, maken deze muziek nogal pittig. In de zesde *Novellette* moet de pianist niet enkel 'immer schneller und schneller' doorgaan, hij moet die wervelwind combineren met een haast

wilde opeenvolging van toonaarden en gemoedstoestanden.

De laatste *Novellette* is de langste en formeel meest complexe van de bundel. Het romantische klavierstuk barst hier uit zijn voegen. Deze muziek draait om ongrijpbare zielenroerselen, beelden en innerlijke visioenen. Zoiets kan je natuurlijk maar moeilijk in een klassieke sonate- of rondovorm prangen. Vandaar de grenzeloze formele vrijheid.

- **Schumanns *Novelletten* zijn baanbrekend op formeel vlak.**
- **Martin Helmchen wisselt af met muziek van andere componisten die net heel transparant is qua vorm, opzet en/of schriftuur.**
- **Schumann toont zich als een vernieuwer én spreidt een groot respect voor de traditie tentoon.**

Schumann componeerde met zijn *Novelletten* weliswaar baanbrekend vernieuwende muziek, de traditie en het verleden heeft hij nooit de rug toegekeerd. In zijn eigen *Neue Zeitschrift für Musik* legde hij de nadruk op het belang van kennis van de muziekgeschiedenis en van intense studie van de grootmeesters als normatief fundament voor om het even welke compositie. In de achtste *Novellette* valt alvast op hoe goed Schumann de componistenstiel beheerst: met een ingenieus weefsel van motivische en harmonische verwijzingen en citaten geeft hij tegengas voor de gefragmenteerde schrijfwijze. Merk op dat deze achtste *Novellette* ook een bijzonder citaat herbergt: de 'Stimme aus der Ferne' die Schumann in

zijn partituur aanduidt, is een citaat uit de *Notturmo*, opus 6 van Schumanns geliefde Clara Wieck, een werk dat we bij de start van dit recital horen.

Schumann zelf was er zich maar al te goed van bewust dat zijn complexe *Novelletten* moeilijk waren voor de luisteraar. Van zijn oorspronkelijke plan, om van zijn veel vlotter verteerbare bundel *Kinderszenen* een bijvoegsel te maken bij deze *Novelletten*, kwam echter niets in huis. Martin Helmchen lost dat op door Schumanns *Novelletten* af te wisselen met muziek die de nodige transparantie, onschuld, verstillen en/of rust brengt.

Clara Schumann-Wieck, Schumanns geliefde, brengt alvast meteen soelaas. De beide deeltjes uit haar *Soirées musicales*, opus 6 blaken van formele eenvoud (ABA-vorm). De *6 kleine Klavierstücke*, opus 19 van Arnold Schönberg duren dan weer alles samen amper een vijftal minuten. In een tijd dat Mahler en Richard Strauss buitensporig lange symfonische werken schreven voor reusachtige orkesten, componeerde Schönberg extreem pure en geconcentreerde miniatuurtjes. Door uiterst doordacht om te springen met motieven, thematische verbanden, register-, dynamiek- en tempowissels, versnellingen en vertragingen weet Schönberg coherentie te creëren zonder beroep te doen op het tonale systeem. Bach was voor Schumann hét boegbeeld uit het verleden. Meer nog dan Bachs andere sarabandes, is die uit de *Partita*, BWV828 er één die rust brengt. De heerlijke vierde, breed uitgesponnen melodie en de traag wandelende linkerhand van de sarabande zorgen voor inkeer en intimiteit. De *Vingt regards sur l'Enfant-Jésus* van Olivier Messiaen zijn minder onschuldig dan de titel doet vermoeden. Net zoals Schumanns composities, is ook deze muziek

'Schumann componeerde met zijn *Novelletten* weliswaar baanbrekend vernieuwende muziek, de traditie en het verleden heeft hij nooit de rug toegekeerd.'

onder meer op ritmisch en harmonisch vlak radicaal vernieuwend. De *Regard des Hauteurs* is hier hoorbaar in de talrijke vogelzangen die we zo gewend zijn van Messiaen. Binnen Messiaens gehele bundel, fungeert dit achtste deel als een soort stilte voor de storm. In de tweede helft van de cyclus stuwt Messiaen de luisteraar naar de glorieuze en exuberante *Regard de l'Eglise d'amour*.

Met enkele korte werkjes van Chopin en Liszt voegt Helmchen ook muziek toe van twee componisten die Schumann fel bewonderde. Van Chopin horen we een erg transparante, zangerige en vlot toegankelijke trage wals. De *Bagatelle ohne Tonart* en *Nuages gris* zijn twee miniatuurtjes die Liszt tijdens de laatste jaren van zijn leven componeerde. De bagatelle is weliswaar virtuoos snel, maar qua materiaal is ze uiterst eenvoudig: door het voortdurend gebruik van halve tonen, blijft deze bagatelle inderdaad 'ohne Tonart'. *Nuages gris* is dan weer compleet verstilde muziek.

— Elise Simoens

Martin Helmchen over het programma van de avond

Het vertrekpunt voor mijn recital was verbazing. Verbazing dat Schumanns *Novelletten* nooit de waardering en de populariteit kregen die deze meesterwerken verdienen, tot nu. Het probleem is wellicht eerder dramaturgisch dan technisch, want weinig pianisten laten zich nog afschrikken door de geweldige uitdaging van deze werken. Een uitvoering van de acht stukken achter elkaar is een ware *tour de force*, zelfs voor een ervaren publiek. Schumann had ongetwijfeld een coherente cyclus in gedachten, zoals blijkt uit een brief waarin hij de intieme samenhang tussen de acht werken beschrijft. Maar de overvloed aan ideeën en materiaal, de minder voor de hand liggende connecties, de dramatische muzikale breuken en alleen al de duur van bijna 60 minuten zijn een harde noot om te kraken, voor pianist én luisteraar.

Elk van de stukken die ik als intermezzi tussen de cyclus op dit programma heb geplaatst zijn ofwel biografisch, ofwel muzikaal met de *Novelletten* verbonden (door motieven, toonsoorten, ritmische patronen, programmatische ideeën). Ik had een superieure compositie voor ogen, waarin Schumann en zijn collega-componisten naar elkaar verwijzen en het programma uitbreiden tot een nieuwe cyclus.

Zo wordt een citaat uit Clara Schumanns *Toccatina* en *Nocturne* in de *Novellette 8* een indrukwekkend en ontroerend emotioneel hoogtepunt. Schönbergs miniaturen zijn voor mij in dezelfde geest geschreven als de *Novelletten*: een volledig vrijgevochten vorm, de kunst om zaken in vraag stellen, en radicale gestes. Het tweede

Klavierstück be vraagt het ritmische motief waarmee de eerste en tweede *Novelletten* triomfantelijk eindigen. De gewaagde sprong met Bach voert ons naar het verleden, waarbij de relatie tussen de innerlijke geheimen van de muzikale taal slechts kunnen verbazen.

Mysterie hield ook Messiaen een leven lang intensief bezig, met vogels als belangrijkste boodschappers, een onderwerp waar Schumann met *Vogel als Prophet* uit de *Walsszenen* trouwens ook een werk aan wijdde. Ik voegde twee componisten toe waar Schumann erg naar opkeek: Chopin, meester van de dansante muziek, aan wie de cyclus aanvankelijk was opgedragen (uiteindelijk 'kreeg' hij de *Kreisleriana*), en Liszt, die de *Novelletten* direct omarmde en de *Novellette 2* graag als toegift speelde. Zelf ging Liszt in zijn late werk op een fascinerende expeditie naar het onbekende, het geheimzinnige, de nacht en een bevreemdende quasi-atonaliteit.

'Bagatelle zonder toonsoort' zou trouwens ook kunnen passen op passages uit vooral *Novelletten 3, 5 en 8*. Die laatste lijkt te groeien uit de eindeloze lijn van *Nuages gris* voor ze terugkeert naar de aarde. De achtste *Novellette*, veruit de omvangrijkste van de cyclus, komt tot een climax met een oneindige rijkdom aan karakters, waarvan de grappigste (en vreemdste, met ruige bravoure) het werk afsluit.

Meer klavier in het Concertgebouw

Ook de komende maanden bespeelt een keur aan klaviervirtuozen een rijk instrumentarium, gaande van een eeuwenoud klavecimbel tot de gloednieuwe Steinway van het Concertgebouw.

do	10.01.2019	Arseny Tarasevich-Nikolaev	Beethoven. Pianoconcerto nr.5
zo	13.01.2019	Simplexity pianoduo	Messiaen, Crumb, Van Parys & De Brauwer
za	19.01.2019	Catalina Vicens	(Ammer)Bach op orgel
za	19.01.2019	Raphael Alpermann, Wiebke Weidanz, Clemens Flick & Petteri Pitko	Bach. Klavecimbelconcerti
za	23.02.2019	Lubimov, Poprugina, Van Veen & Van Veen	Ten Holt. Canto ostinato
zo	24.02.2019	Daan Vandewalle & Keiko Shichijo	Feldman & Schubert
vr	10.05.2019	Alexander Lonquich	Mozart. Pianoconcerto nr.9
do	16.05.2019	Emanuel Ax	Mozart. Pianoconcerto nr.17
vr	17.05.2019	Emanuel Ax	Mozart. Pianoconcerto nr.22

wo 12 sep 2018 – zo 11 nov 2018

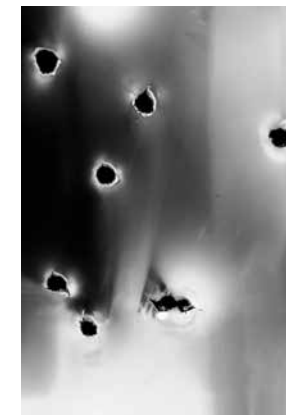
Dries Segers Black Body

Dries Segers (*1990) onderzoekt het fotografische medium en vertrekt steeds vanuit licht, tijd en ruimte: essentiële elementen van een beeld.

In de reeks *Black Body* vervangt hij de camera door slijpschijven, boormachines en zagen. Hij perforereert filmrolletjes en laat verschillende lichtbronnen en kleurtemperaturen het

lichtgevoelige materiaal binnendringen. Deze cameraloze beelden staan buiten de werkelijkheid en hebben niet de ambitie iets weer te geven, maar doen wel denken aan verre kosmische reizen.

Hij werkte deze methode uit om het licht van het Concertgebouw te vangen voor de seizoenbeelden van het seizoen 18-19.

Het werk van Dries Segers is te bewonderen in de Expobox en doorheen het gebouw.

In de kijker

VRIJDAG

09 NOV 2018

20.00 Concertzaal

© Trui Hanouille

PREMIÈRE

Belgian National Orchestra & Collegium Vocale Gent Mahler & Van Parys

Met de woorden van theatermaakster Dea Loher geeft Annelies Van Parys een stem aan de gruwel van de oorlog. Van lijden naar liefde, en terug: ook in Mahlers *Vijfde* raken de uitersten elkaar. De ijzige wekkende treurmars reikt de hand aan het beroemde *Adagietto*, een sublieme liefdesbrief aan Mahlers kersverse bruid Alma. Een gevoelige afsluiter van vier jaar herdenking '14-'18.

Laat weten wat je van het concert vond op

f ConcertgebouwBrugge
@concertgebouwbr

info & tickets +32 70 22 12 12 — In&Uit: 't Zand 34, Brugge

concertgebouw.be

ZATERDAG

10 NOV 2018

20.00 Kamermuziekzaal

Emma & Mathilde Wauters Stockhausen, Debussy & Van Parys

Geen grotere cultcomponist in de 20e eeuw dan de Duitser Karlheinz Stockhausen. *Freude*, een van zijn laatste werken, schreef hij voor twee harpen, als deel van de 24 uur durende cyclus *Klang*. De stemming van de harpen, het spel en het gezang van de muzikanten worden zo precies op elkaar afgestemd dat geen duo weerklinkt, maar wel één ademend, engelachtig wezen met twee hoofden en een stem.